

Moedertaaldidactiek; een praktijkperspectief

1. Om mee te beginnen

Ten Brinke schrijft een artikel: De moedertaaldidactiek als wetenschappelijk bedrijf; haar werkterrein en haar disciplinair karakter (voorjaar 1985). Hij nodigt belanghebbenden uit mee te discussiëren over deze vragen:

- a. Aan welke voorwaarden moet de wetenschappelijke moedertaaldidactiek hebben voldaan en moet zij blijven voldoen, om als volgroeid beschouwd te kunnen worden?
- b. Hoe kan naar het voldoen aan die voorwaarden worden toegewerkt?

Het artikel versijnt in *Spiegel*, het blad van de VDN (Vereniging voor de Didactiek van het Nederlands). De redactieleden hebben Ten Brinkes uitnodiging overgenomen en beleggen een conferentie, op zaterdag nota bene. De sectie Nederlands van de Vereniging van Leraren in Levende Talen wordt - 'omdat zij weet waar het over gaat' - uitgenodigd. Naar 't schijnt niet zozeer om een bijdrage op de fundamentele discussiepunten, als wel om die buitengewone stem uit de praktijk van het moedertaalonderwijs weer eens te mogen horen. Immers, 'de discussies moeten liefst niet alleen door moedertaaldidactische onderzoekers gevoerd worden, maar ook door praktijkbeoefenaars (bijvoorbeeld lerarenopleiders en - begeleiders, leraren).' 'Dit is nodig' - ik citeer nog een stukje uit Ten Brinkes artikel - 'omdat de moedertaaldidactische wetenschapsbeoefening zich niet los van de praktijk en de praktijkproblemen mag ontwikkelen; anders gezegd: er mag geen ivoren toren ontstaan.'

2. Samenvatting van de LT-bijdrage

In deze Levende Talen-bijdrage wordt gesteld dat de afstand tussen praktijk en theorie erg groot is. Dat weten we allemaal al lang, maar geen van ons doet er iets aan. Waarom niet? Om

tenminste twee redenen niet:

- a. Zowel wetenschapper als leerkracht voelt zich thuis in studeervertrek en leslokaal waar hij of zij naar behoren functioneert.
- b. Het perspectief op het vak is van beiden principieel anders:
  - . de wetenschapper bestudeert de moedertaal en beschrijft hoe die door leerlingen geleerd kan worden;
  - . de leerkracht ervaart de leerling en kijkt hoe die moedertaal kan leren.

Een advies aan deze onderzoekers is dan ook na te gaan in hoeverre dat leerkrachtenperspectief voldoende voedingsbodem heeft om moedertaal didactiek op te ontwikkelen.

3. "Het verschijnsel wetenschap", een meevaller

Uit de uitnodiging blijkt dat er voor de conferentie een bijdrage op wetenschappelijk niveau wordt verwacht. En dan te bedenken dat ik me - want ook deze LT-bijdrage is sterk persoonlijk - zeker tien jaar lang niet meer met wetenschap heb beziggehouden.

Ik klaagde mijn nood bij een minder bekende vriend en die wees mij op bladzijde 66 van Herman Koningsvelds *Het verschijnsel wetenschap*, een inleiding in de wetenschaps-filosofie. 'Kijk', zegt hij, en legt me uit hoe fundamenteel het begrip 'theorie-onafhankelijkheid van de basis' is. 'Kijk', zegt hij nogmaals, 'op grond van singuliere waarnemingen kunnen universele waarnemingsuitspraken gedaan worden, en die universele uitspraken vormen de grondslag voor theorievorming. Op grond van een gestelde theorie wordt bekeken in hoeverre er hypothesen geformuleerd kunnen worden die ook het karakter hebben van universele uitspraken, maar weer voorspellend zijn. Wanneer die voorspellingen blijken te kloppen, dan is het mogelijk waarnemingen te verscherpen en nieuwe waarnemingen te doen die nieuwe empirische wetten creëren, waarmee de theorie een steviger fundament gegeven kan worden. Snap je?'

Ja, ja, en mijn bijdrage zou kunnen bestaan uit het geven van 'singuliere waarnemingsuitspraken', ik ben de 'waarnemingsbasis'? Zo is het!

Tijdens de conferentie stond die wetenschappelijke discipline van Ten Brinke fors aan kritiek bloot. Eenvoudig, maar uit mijn hart gegrepen was de stellingname van Hildo Wesdorp, toen hij opmerkte - uiteraard ook zijn bedrijf beschermend - dat de onderzoeker in de praktijk een probleem moet vaststellen, daar een paar mensen op moet zetten, pedagogen, didactici, leerkrachten, om een direct op de praktijk afgestemd onderzoeksverslag tot stand te brengen. Met een dergelijke werkwijze zal "de wetenschap" zichzelf

bewijzen en zijn status verdienen. Zoiets gebeurt niet met discussies over het mono- of multidisciplinaire karakter op meta-theoretisch niveau, waar de meeste van ons geen kaas van hebben gegeten, dan wel de kwaliteiten missen dat anderen duidelijk te maken.

4. De zandloper en de diablo

In mijn bijdrage heb ik een beeld naar voren gehaald dat nogal eens door onderzoekers gehanteerd wordt, n.l. dat van de zandloper. Op wetenschappelijk niveau wordt moedertaalonderwijs of moedertaal onderzocht en het resultaat van het onderzoek moet met kleine hoeveelheden tegelijk doorstromen naar de onderliggende (die hiërarchie is natuurlijk van groot belang) onderwijspraktijk. Een fraai beeld.

Onderzoekers realiseren zich echter nauwelijks dat hun theorieën, hun ideeën vaak zo mooi zijn dat de leerkracht, als hij er al niet voor verblind is, alleen maar met stomme verbazing kan staan kijken hoe iemand zoiets kan bedenken. Aan de gedachte of een en ander uitvoerbaar is, is geen van beiden toegekomen.

De kristallen die in het zandloperbeeld gebruikt worden zijn te groot; de zandloper blokkeert; geen theorie haalt de praktijk:

- . moedertaalonderwijs dat aansluit bij de beleavingswereld van het kind;
- . moedertaalonderwijs dat systematisch is;
- . moedertaalonderwijs dat normaal functioneel is;
- . moedertaalonderwijs dat conceptualiserend is.

Geen van die kristallen past in de setting van het onderwijs.

Ter illustratie: systematisch moedertaalonderwijs. Ogenscheinlijk is het verstandig systematisch te werk te gaan. Tal van onderzoeken zouden zonder systematiek geen bestaansrecht hebben. Maar systematisch moedertaal doceren en doseren kan niet zonder meer als voorwaarde gesteld worden. Een onderliggende veronderstelling is namelijk dat de leerling die systematiek ervaart en daar geloof ik niets van. Niet het kind, maar de wetenschapper heeft die systematiek ontwikkeld. Het kind wordt een systematiek opgelegd waarmee het helemaal niet vertrouwd is. Inzicht in de verwerkingsmechanismen van kinderen zou wel eens een heel ander licht kunnen werpen op de noodzaak van systematische leerstof overdracht.

Somber?

Nee, niet direct. De leerkracht overleeft zijn onderwijs wel zonder didactici, zonder onderzoekers. Het beeld van de diablo schetst de verhouding tussen theorie en praktijk heel aardig: Zet een diablo op tafel neer. Stel je voor dat de onderste kegel gevuld is met mensen uit de praktijk en stel eveneens dat de

bovenste kegel gevuld is met theoretici, de moedertaaldidactische onderzoekers. Naarmate de kegelschouwer de kegelpunten meer naar elkaar toe ziet komen is de bemoeienis van de theorie met de praktijk en die van de praktijk met de theorie groter. Daar waar de kegelpunten elkaar raken, is sprake van een maximale integratie van theorie en praktijk.

Je begrijpt de consequentie: als dit beeld juist is (even afgezien van de verhoudingen) dan is het wenselijk het model van de diablo te veranderen in dat van een cilinder.

5. Ja, maar wat betekent dat nu?

Waar de moedertaaldidactische onderzoekers hun aandacht op moeten richten is het volgende:

Rendementbeoordeling

Er dienen strategieën ontwikkeld te worden waardoor grotere groepen mensen uit de praktijk kennis kunnen nemen van de ontwikkelingen in het onderzoek. Ze dienen ter discussie gesteld te worden en beoordeeld op het rendement.

Dat is een politiek-strategisch punt; het betekent dat er in de onderwijspraktijk tijd vrijgemaakt behoort te worden voor dergelijke beoordelingen.

Docentvriendelijkheid

Ontwikkelde theorieën en ideeën dienen hoogst docentvriendelijk te zijn. Erg veel ideeën richten zich op de vooruitstrevende leerkracht die ook nog eens een maximale inzet toont. Zo'n leerkracht overleeft zichzelf op den duur niet en ervaart de ene teleurstelling na de andere. Als aannemer van didactische ideeën wens ik menselijk behandeld te worden. Ik wil een werkweek van 38 uur en niet een van 50 of meer.

Kind-interessant

Theorieën en ideeën dienen kind-interessant te zijn; en niet toevallig voor 1 leerling uit de klas, maar voor alle leerlingen. 'Aansluiten bij de beleavingswereld van het kind' is het grootste loze kristal dat didactici hebben ontwikkeld.

Flexibel

Ideeën en theorieën moeten flexibel zijn. De omstandigheden waaronder lesgegeven wordt zijn zelden gelijk. De wijze van lesgeven moet aangepast worden aan die omstandigheden en de theorie dient daar rekening mee te houden.

Eenvoudig

In veel gevallen is eenvoud het meest wezenlijke kenmerk van goed onderwijs. Bezorg me die eenvoud. Waarom kan ik een kind niet

